

ETAK

Nº 61

SARRERA

Primeri kasu egin eskero behintzat, Burgos-ko epaitzak atzeratu eskandalaren haundia frankist-erregimenaren basakeri zankarra argitan jarri zuleka izan zela usteko da. Baina nik ez dut horrelakorik uste; zeren basakeri fazista hori probatzen ibili beharrik bai ota dago? Ez al dira, bada, egon, 1936 ezkerro, nahiko espetxeratze, nahiko tortura eta nahiko epaitu, han eta hemen, Iberia-ko penintsulan barreiatu? Epaitza honek asaldatu ditu inongo konzientziak, Espainia eta Espainiaz kanpo; zergatik izango eta ezjakinei euskal-abertzaletasunaren problema ba dela ageritu dielako. Garbi azaldu da, gertaera hau, berezia delarik ere, ez dela, halare, bakarra, eta nazio haundiek heuren ariara jarritako mugaz barru koloniak gordetzen dituztela. Burgos-ko akusatuek, egonik erabat kateiatuta eta, nolabait esateko, erabat maniatuta, zentralakia hauzitan jartzearaino iristen dira tarterik gabeko burruka baten prezioz. Trumoi gisako habarrotza Europa-n zehar. Damagun esenplu bat: hots, Frantsesei erakusten zaie, alegia Frantzia-ren historia "gure" probintzi guztien batasunarena baizik ez dela, batasun hori erregeekin hasi zela, ondoren Frantzia-ko Erreboluzioarekin jarraitu zuela gero XIX-an akabera emateko. Hontan gogorra behar zela izan, hori esan ohi zidaten eskolan; gure hizkuntzaren osotasuna eta gure kulturaren unibersaltasuna gurenean hain goiz heldu zen nazio batasunaren bitartez esplikatzan zen. Nahiz bateko hala besteko izan gure ikuspegi politikua, arazo hori ezin zitekan hauzitan jarri.

Pundu honerik buruz, nola komunistentz hala sozialistek ados zetozen konserbadoreekin; honetan jakobindar zentralkeriaren ordeko ziren eta denek, nola konserbadore hala iraultzaile, ezin bananduzko batasun horren serbitzutan jartzen zuten erregimen berriaren ondasuna. Eman dezagun erregeazaleen absolutokeria alkar-komunikatzeko era berriekin batera eta "merkantilisten" lege eta merkatu-dirutza-kin batera sortu zela; eman dezagun Erreboluzioak eta Jakinaren ondorioak, garaiko feudal eta etnien azken hesiak saltatu gero, ekonomia-aren batasuna lortzeko aukera prestatu zituela burgesiar eta baita ere, etniazko jatorriari begiratu gabe lasai asko harmetan altxatzen zirelako, kanpalkaldean gudateak irabazteko modua; eman dezagun XIX-gn. gizaaldiak errematatu zuela "job"-keria industriaren poderioz eta honek dakartzkien ondorioen bitartez (hots, nekazarien kaleratzea, jendetzaren pilatzea, eta ideologia berria edo nazionalismo burgesaren sorrera); eman dezagun baita ere gaurko batasuna, osotara hartuta, gaur egun gaitetik dagoen klasearen betiko ikusmoldearen ondorio bat dela eta klase dominatzaile hau, Bidasoa-tik hasi eta Belgika-raino, nunahi, berari dagokion tankerako gizon abstratu bat modelatzen etorri dela, betiko lege formal berdinez eta betiko obligazio egiazkoen definitua, — zeren demokrazian bait gaude! —, baina inoliz egiazko beharizanak kontutan hartu gabe, ordea. Gaur kontu hauetaz ez da inor ardurutzen. Esanik dago eta bego hor. Nola esplikatu, ordea, 70-ko abenduaren sortutako izua? nun nolatan probatu epaituen kontra botatuko akusamenduek zuzenak zirenentz une berean ETA-k proposatzen dituen helburuak kontutan hartu gabe?

Mundu guztiak daki Espainia-ko gobernuaz fazista dela, hori egia da; protestatzaileen artean garbien ikusten zen gauza Franko-ren erregimena zen. Akusatuek defenditu beharra zegoen, baina nola egin hori ETA-ko esaten bait

zuen: gu ez gaude frankismoaren kontra bakarrik, baizik eta guk lehenbizi Espainia-ren kontra burrukatzen dugu? Hona hemen lentsi beharreak pildura. Nola onhartu euskal nazioa ba zela Pirineoz bestekaldetik baldin ez badiugu "gure" Euskaldunei hauekin alkatatzeko eskubidea luzatzen? Eta Bretania? Eta Gaitania? Eta Alkazia? Oraindik oraintsu Morvan-Lebesque-k zion bezela, Frantzia-ko historia azpikoz gora idatzi behar ote da?, edota bretoiari saltzaile bat bezela kontsideratu behar ote dugu Du Guesclin, zentralkeriaren heroe hori? Burgos-ko epaitzak ondorengo jasoa berri honetan tinkatuaziti dituen oroen begiradak: gobernu zentralistek "separatista" delituriko joerak elderdi guztian pizkortzen datozela, alegia, URSS-en bertan, errepublika asko dago zentralkeriatik ihes egin nahirik, esate baterako Ukraina-koa; oraindik berriki egin bide du Zizilia-k bere banaketa; Yugoslavia-n, Frantzia-n, Espainia-n, Ipar-Irlanda-n, Belgika-n, Kanada-n, eta abar..., arazo sozialak etnia mailan mugitzen dira; "probintzia" izenekoek aberri bezela begiratzen dira eta aberritasuna eskatzen dute nahiko agerian. Ba dakigu gaurko mugak klase dominatzaileen interesel dagokionez muntatuak daudela eta ez herriaren asmoen onerako; ba dakigu baita ere indartuak hain harroki proklamatzan duten batasun horren azpian etnien zapalkuntza dagoela eta baita ixileko edo age-riko biolentzia ere.

Gaurko mogimendu abertzaleen indartzea bi arrazoi garbien bitartez esplikatzan da. Lehenbizi, atomikaren erreboluzioa. Morvan-Lebesque-k kontatzen duenez, Hiroshima-ren lehertetik ikasia jasoz, honela oihuzatu omen zuen Bretania-ko autonomista burugazi batek: "Koino, ba duk bretoiaren problema, izan". Hain zuzen ere, lehen, inguruko herrien hasasgarrak norberaren etxeari ekar leikioketan irrikian finkatzen zuten zentralkeriaren batasun-zaleek heuren justifikazioa. Hama atomikua dela-ta, txanpaje honek ez du orain sasoirik; guda hotzazko zentralkeria Washington eta Mosku-tik zehar pratikatzen da, eta ez probintziara begira nazioetara baino. Kolpetik, nazio hauek bloke batean edo bestean lekutzeaz kezkatutik daudela somatzen dugun bitartean, une berean beste herri txikiago batzu, ustez integraturik zeudela ziruditenak, heuren nortasunaren konzientzia hartzen datoz. Bigarren arrazoi, lehenengoari lotua, azken gertatzearen ondoren hiru kontinentetan zehar ematen etorri den deskolonizatzearen abailan edo prozesuan ikusten dut nik. Pentsa zagu, Finisterre-n jaiotako gizon gazte bat, 1960 aldera, Maghreb-en soldatu dagoela. Poliziari esku bat emateko dagoela han, esaten zaio, frantsesek itsas-haruntzik daduzkaten zorbait departamentuetako ixkanbila errudun eta zoroa itzaltzeko. Baina ikus hori frantsesek nola etxeratu behar izan zuten Algeria-ri bere nazio nortasuna onartuaz gero, etxeratu bentsiturik eta departamentuen zatiketa patrikan.

Zer esan nahi ote, beraz, aldatu-arazitako soldatu honentzat, Finisterre-ko bizilagun bat izateak? Alger-en hau ikusi bide du: hots, hango departamentuek badaezpada-ko banaketa abstraktoaz zatiturik zeudela eta azpikaldetik indarraren eta kolonizazioaren poterea izkutatzen zela. Zergatik etzen, bada, orobat gertatuko Mediterraneoz haruntzik, "Metropoli" delituriko lekutan? Finisterre abstrazio bat iruditzen zaio gizon gazte honi, zeren administrazioan baizik ez bait da existitu; bera bretoiak sentitzen da, ez gehiago eta ez gutxiago, eta frantsesa konkistaren dere-

txoz. Soportatuko ote du, halabaina, kolonizatua izaita? Tentaldiak jo baleza. Aljeria-ko eta Viet-nandarren enpenak aski litzaioke iraultzari ekiteko. Viet-nandarren garai-penak zera erakutsi diote batez ere, alegia kolonoek bere eta bere anaien posibilitateak zuhurki mugatzen dituztela. Etsipena kutsutu zitoten; Frantsesa izaki, esan zitoten, oro zezakeala, zeren Beauceron-ek hainbateko eskubidea bait zedukan botoak emateko; Bretoia zen aldetik, berriz, eskurik ere ezin jaso zezakean ezta ere erdiko poterea- ren kontra jeki, zeren baten txikituko bait zuen.

Halabaina, indotxina-ko zenbait milioia nekazari pobreek itsasora jaurti zituzten Frantsesak eta gaur-egun bizkorki gudukazten dira kapitalista lurraldeko militar indar haundienaren kontra; eta ba zirudien, hau ezinezkoa zela. Etzen, ordea, ezinezkoa; posibilitateak kolpetik bezela jaiki ziren: Indar kolonizatzaile hoiak ez ote ziren ausaz paperezko haginek litzuzkeen tigreen antzeko? Abertzale- tasun originala duten "etnietan" haxe ageri da: atomoa- ren desentzea eta deskolonizatzearen fenomenua. Hau, sakonean, mundu guztiak daki; bainan askoek uste dute, Frantzia-n, Espania-n, Kanada-n eta, askatasunarako boron- date hori zozakeria bat dela eta bere gisa deusetzuko direla delako mugimendu separatista hoiak. Euskal Herriko enpenluak berpizte hori okasionala ez bainan beharrezkoa dela erakutsi digu, eta ez zela horrelakorik gerta- tuko baldin eta probintzi deituriko hoiak gizaldiz gizaldi kentzen etorri zaien herritasunik izan ez bazuten eta her- ritasun horrek, zapaltzaileen partetik mantxatua eta tapa- tua egon arren, bertako jendeen aurrean funtsezko eta historiako leku bat bezela iraun ez balu; nahiz-eta erdiko potereak bere baitan lekuaren berezitasun aitortu, halare, ez zen posible izango ezer egitea baldin indar zapal- tzaileen aurrean etniaren menperatasunaz jabetu ezik eta, ondorioz, autodeterminazioarako gartsuki bururatu ezik.

"Beharrezkotasun" osoan Burgos-en Inposatutako Eus- kaldunen kasoa ez da, nunitai, nahiko argibide izan Cata- lan, Bretoi, Gallego, Ozitanontzako, heuren norakoaz jabe- tzeo alegia. Ni hemen burgesen humanismuak predikatzen duen unibertsalismo abstratoari euskaldunen unibertsalismo berezia kontra-jartzen ahalginduko naiz; adieraziko dut zer-nolako egoera eta dialektika ekinak bultzatu duten herri hau mugimendu iraultzaile bat sortzeraino, eta zer ondorio tekniku ater genitzaken razionalki egoera honeta- tik. Laburki esateko: zenen aldaketa latza ekarri lezakean gaur desentralizazioak sozialismo zentralista baten barruan.

Aurre-irizkiak at, eta historiari lotzen bagatzazkio, argi ageri da euskal etnia arras ezberdina dela hauzoko etni- gandik eta, balta ere, ez duela sekula santan galdu bere nortasunaren konzientzia. Bereziki markaturik dago gaur- daino gorde duen bere izakera biologiku bereziagatik, eta markaturik **euskera**, bere hizkuntzagatik, ez bait da indo- europeo izeneko hizkuntzen familiako. VII-gn. gizaldian, mendian bizi ziren herritaldetaz osaturiko Vasconia duker- riak, Carlomagno-ren hartzaia menperatzen du Errokariko gudeatean. Gero, dukerri hau, X-gn. gizaldi aldera, Nafar- rua-ko erreinuaren bihurtzen da; erreinu honek XII-gn. gizaldian lur jotzen du eta, azkenik, 1515-an, Espania-ri lotzen zaio. Menperatua delarik ere, eta batez ere men- peratua delako, euskal konzientzia, — edota euskalduna- sunaren konzientzia —, indartzen doa. Feudal harotik ur- ten urtean, artean Espaniako zentralerria balantzaka dabil: bizi- tzei gordetzen dizkie, izan ere, Erdi Haroan eduki- tako zenbait eskubide, "fuero" izenekoak, horrenbeste den- boraz euskal-erresistentziaren eskuduntzat gordeak, herri osoak defenditzen zituenak.

Herri hau ez da kontentatu izan hala moduzko autonomia hartzearekin, ezta ere ez du galdu izan inoiz askatasuna lortzeko esperantzarik, eta esandakoaren proba bezela zera ekarriko digu, Napoleon Europa bir-egiten ari zen garaie- tan, Enperadore honi Bizkaiko deputatu batek hain xaloki egindako proposamendua: hots, sar zezala Inperioaren barruan euskal Estadu libre bat. Ba dakigu zer jaso zen gero: 1812-ko Konstituzioak "fueroak" ia erabat kenduaz gero, abertzaleen mugimenduak lehenagori lotu nahiari ekin zion itsu-itsuan. Indar herrikolek liberala bainan frantses- en modara zentralista zen Isabel II-ren kontra altxatu ziren eta D. Carlos, absolutista eta aulki zalearen alde, zeren honek, nahiz eta antxinazale izan, behintzat, antxinatasu- naren amoretan. Nafarroa-ri bere autonomi feudala esku- ratu nahi zion. Bi gerra, eta bitan galdu; 1879 da, eta Euskadi-k bere azken pribilegioak gaitzen ditu eta histo- riari sorbalda ematen dion tradizionalismo gizarajo batean murgiltzen da. Handik 6 urtera esnatuko da berriz ere, Sabin Arana-k P.N.V. (Euskal Partidu Nazionalista) fun- datzean hain zuzen ere: partidu hau burgesek eta intelek- tualak osatuko dute batez ere. Ez dute burrukatuko abso- lutismuaren alde "fueroak" bir-etxeratu asmotan, ez; zeren P.N.V.-ek, politikuki aurrerazalea izaki, alde batetik aska- tasuna eskatzen du eta, bestetik, sozialki koberbadore- izaki partidu antxinazale batean iraunaz gelditzen da,

ondoko esatera honek probatu dezakeanez: "Gora Jaun- goikoa eta Lege zaharrak". Euskal-erresistentzikoek Espal- noren atetan jotzen zuten, (garai hartan bait zen bat baino gehiago entzuteko gertu, esate baterako Pi y Margall anarkista), proposatzen zielarik soluzio federalista bat penintsulako problemai buruz.

Zerbait geroago, Errepublikako denboretan, asmo hori kontutan hartuaz gero, erdiko gobernuak erregioen auto- nmiaren printzipioa onartzan zuten bainan kondizio batekin: hots, erreferendun baten bitartez asmo hori aprobatau izan zedila eskatzen zuten, herritarrek emandako heundik 70 gorazko botoen bitartez. Ipar-Nafarroak, funtsean nekaza- ritzari emana eta karlismu-ari atxikia, autonomiaren kontra bozkatzeko du (1). (Handik laxe-terre-ari karlistek Franko-ren ondoan gudukatu dira); beste hiru probintziak, berriz, alde bozkatzeko dute, eta maiori handiz gainera. Errepu- blikako gobernuak, zirudien baino zentralistagoa izaki, ez bide du martxan jarri nahi asuntua, eta bertan bera dagoke 36 arte. Azkenean onartuko du autonomia, justu garai hortan, bainan onartzeko du mementuzko gertaeren indarrez eta bereziki arrazoi politiko eta militarrek erag- inda. Izan ere komeni zitzaion Euskal Herria beregana- tzea Franko-ren kontrako guda hartuaz lagundu zekion.

Arestian dukegu, beraz, fundatua Euskal Gobernu- a: hiru sozialista, bi liberal, komunista bat; honek esan nahi du P.N.B.-ren influentzia giza maila askotara hedatzen dela eta apurka-apurka leundutzen doala hasierako koser- badore keria. Euskal gudariek su eta gar defenditzen dituzte Bizkaia eta Gipuzkoa 1937-ko apirila arte, bainan honatz dakiguna: Franko-k indar barriak bidali ditu harantz, eta Gernika bonbardeoz kixkaltzen du bazterretan espantua sortzen duelarik. Hilak, 1500. Eta abuztuan Eus- kadi-ko Errepublika itzalla da. Gerra ondoren zapalketa dator: espetxeratzeak, torturak, epalak.

Aguirre lendakari jauna, P.N.B.-ko burua, Frantzia-ri izku- tatzen da; bigarrengo gerratean demokraten alde jokatu- to dute, sinisturik bait dagoz Franko eroriko dela Hitler eta Mussolini erortzearekin batera. Gaur neurtzen da zenba- terainokoa izan zen gure lotsa eta haren alingerukeria: beraz, P.N.B.-k jokatu zuen bere jokoa, eta 45 ezker- ro gero eta ahulagotzen dator. 47-an, — ziur-ziur oposio- ko indar Batuek proban jarri asmoz —, greba generala dator. Indar batuek ez dira mugitzen eta honela Franko-k, bidea libre zedukalako, greba zapalketa izugarriaz sustintuko du. Eta hona hemen akabera: partiduak ba du Euskadi-n hala- ko fama bat, euskal Errepublikako hasiera hartan sortu- tako partidu "historiku" bat izaltetik daktorkiona hain zuzen ere. Bainan etzaila etorkizun-ki ikusten, haren ekintza- bi- deak ez bait dira gaurko egunerako egokitzen.

Atzerritaruek zahartzen doaz; Aguirre hil zen. Ez dio axolirik, zeren laxter agertuko bait da ETA, partidu zahar- tze eta burgesaren ordezkari izaiteko mementu prexisoan. Aski zaigu laburpen txiki hau jakiteko nola Euskadi-k, Es- pania-ko berriki menperatutako etnia honek ukatu izan duen beti eta gogoriki integratua izaita. Gaur euskaldunel bozkatzeko utziko balitzia, ez dut dudarik egiten maiori zapalgarri batek diferentziak erabakiko lutekeala askatasu- naren alde.

Onartuko al digu, beraz, ETA-k dion bezela, Euskadi Espania-ko kolonia bat dena? Arazo hau benetan digu garrantziduna, zeren koloniatan nahastan bait dira gehie- nik klase burrukak eta askatasun nazionalaren aldeko bur- ruka. Izan ere, sistema kolonialista batean, koloni- alizatuak modu onean eskuratzeko dituzte hain koloni- alizatuetatik datozkion lehen materialak eta jateko pro- duktoak. Hain zuzen ere, holakoetan, esku-lana bajutik ordaindu izan ohi da. Esan beharrean gaude Euskal Her- ria, Bizkaia eta Gipuzkoa-ko probintzietan batez ere, in- dustrializazio-martxa pizkorrean datorrela gizaldi honen ha- sieraz gero. Bi probintzietan, 1960-an, urteko eta biztanle bakoitzeko 2.088 k.W. argi-indar gastatzen da; Espania-n eta Catalonia-n, berriz, 650 k.W. (2). Gaitzailu produzioa, urteko eta biztanle bakoitzeko, 860 kg. da Bizkaia-n; 45, Espania eta Catalonia-n. Lana egiten dutenen banaketa honela arkitzen da: Gipuzkoan: lehenengo mailan, 9,45%; bigarrenean, 56,80%; hirugarrengoa, 33,75%; Bizkaia-n: 8,60%, 57,50%, 33,90%. Bainan, konparazio batez, Espainia-k eta Catalonia-k lehenengo mailan 43,50% enpleatzen dituzte; bigarrenean 27,20%. Azken bi sekto- re-ak gizontzen datozela ikusirik eta, bidenabar, kontutan harturik nekazaritza behekeria doala, nahiko dagoala dirudi Euskal Herriak dadukan industri-indarra.

Alderdi honetatik begiratu ezkerro behintzat, Gipuzkoak eta Bizkaia ditugu Iberiako penintsulako herrialde gidariek.

(1) Garbi dago Nafarroa ez zegoela autonomiaren kontra, Errepublikaren kontra baino.

Kolonizatzaile jo ezkerre, berriz, begira zuten gauza txokanteen aurrean aurkitzen gero: hots, herri kolonizazioa lea pobrea eta nekazaritza diarduen dela eta, bestetik, herri kolonizazioa aberatsa dela eta bera demografizazio maila arras industrializatutako gizartearen parean dagoela.

Bainan gauza hobekiago ikusi ezkerre, ordea, paradoxa hori itxurazko balizki ez da: Euskadi eurrerantza joan daiteke, hori bai, bainan 2 milioi baino ez du; 1515-an askozaz txikiago zen eta garai hartan herriak nekazaritza zizkiden. Euskadi konkistatua izan zen mugaz banatutako bi herrialdeok antzeko egitura zutelako eta bat bestea baino jendetuago zegoelako. Bidasoaz bestekaldetik, Hego Nafarroa sistemaz desjendetua, narrutua eta arruinaua izan da frantses konkistatzaile zela bitarteko; hemen garbiago ikusten da kolonizazioa. Baita ere garbi dago Espania giza-diarren lehenengo hogei eta hamar urtetan zehar lotan egoteak bidea zabalik utzi ziola Euskadi-ri, erregio malan, ekonomi aberatsuz ornitzeko, batez ere Bilbo zelarik ardatz-ekonomikoa. Zenentzako ote da, ordea, ekonomia hori? Honatx galdiera. Erantzun antzeko bat eman daiteke esanez, alegia ez dagoela esanplurik herri zapaldu batek bere jauntxo zapaltzailei zerga ordaintzen ez diotik. Goazen datu ofizialetera, hau segurua delako. Honela jakinen dugu Espania-k Euskal Herriari benetako lapurketa egiten diola fiskalki, zeren fiskalek jipoltzen bait dute langileak.

Penintsulako fiskal-kargarik Igoena Gipuzkoak daduka. Oraindik areago: "españolak" deituriko probintzi "guztietan", inpostetan jasotzen duena baino gehiago gastatzen du. Penintsulak: 150 % Toledo-n; 151 % Burgos-en; 164 % Avila-n eta abar. Euskal Herriko bi probintzi industrializatuenak, berriz (3), atzerriko gobernu esplotatzaileari 4 mila 338 milioi 400.000 peza pagatzen die; eta ordainetan espainia-ko Estaduko 774 milioi peza zuten du Euskadi-n (4). Beraz, 3 mila 500.000 peza lapurtzen diu kastelako desertuaren amoretan. Esandakoari gaineratu dezalagun "itxultako" 774 milioi holetatik gehienbat zapalkuntza organoetara dala (hots, administrazio espainoi eta espainolizatuara, harrada okupatzailearengana, poliziaengana, tribunaletara), edota deseuskalduntzeko dela (hizkuntza eta kultura espainolak balizki erakusten ez diren ikasketetarako). Euskal Industriaren problema, beraz, produktibogintza-renean dago; munduko merkatuari begira konpetitzeko prezioetan produktitzeko, makina gaurkotuak beharko lirake kanpotik ekarri; Espania-ko Estadua, erdizka bederen bere buruz bait dabil, honen kontra dago; Madrilo kreditotul bagagozkie, berriz, honek bereixketak egin ohi ditu eta Castilla-ri laguntzen dio Bizkaiaren lepotik.

Bilbo eta Pasaiko portuek ezin dezakete tonelada haundiko barkurik har, ezta ere itsasoko trafikua behar bezela egokitu, erabat errotik berritu ezik; nahiko haundiak lirake egin beharreko lanak, handia baita ere arrantzarako portuek eskatzen duten konponketa. Ez da, ordea, deus egin. Orobait gertatzen da garai batean Espainiolek muntatutako tren-bidearekin. Oztupo astun bat balizki ez da. Trenez Bilbo-tik Gaztel-era joateko 137 k. egin behar da; kamioz, berriz, 68. Administrazioa eta I.N.C. (hots, Industriko Instituto Nazionala), Estatu zapaltzaileen organua, burokrata ezjakin batuzen eskutan dagoz, eta hauek ez dakite deuz zer nolako beharizanak dagoen herrian (eta hau, teoriaz behintzat eta zati batean, Espania-ko probintzi bat bailitzaen konsideratzen dutelako izanen da), eta honela, jakina, konponketa larrienak egiteko ere oztupo bilakatzen dira. Espania-k etxerako jasotzen ditu konpetitzaileak balio ez duten produktuek. Alderantzizko tarifa-diferentzialaren politika pratikatzen du. Begira nola: alde batetik zorbait kosten prezioa jeltzen utzi gabe euskal produktuek eskeintzen diu kontsumitzaile, bainan, une berean, produktibogintza irabazia igo gabe bertan iraunarazalaz. Hemen ondorioa bistakoa da: "per capita" izeneko etorrria penintsulako igoenaketa bat da, bainan honek ez du ezer esan nahi, zeren joraldunen etorrria (hots, lan-ean dabilan ehundik 85-na) Madrilo, Burgozo, Valentziako, eta abarrena baino askozaz bajuagoa bait da.

Har dezagun kontuan, 1955-1967 bitartean, joralden tasa goratu zenean, Espania-n urteko ehundik 6,3 igo zela eta Euskadi-n, berriz, ehundik 4,15. Honela, bada, industrializazio marduleko herriaren meztzearen, kolonizazio klasika-kan eman ohi diren funtsezko elementu bi ikusten ditugu: alde batetik lapurketa bat dela — fiskala izan nahiz besteren batherri kolonizatuaren kontura, eta bestetik lan-

gileen goli-esplotazioa. Eta honi bi lehenengoen ondorio ez den beste hirugarren bat gaineratzen zail: hots, emigrazioa ta imigrazioaren habaila. Industrializazioak dakartzkien behar-izanetatik aprobetxatzen du Espania-ko gobernuak lanik gabeko herrialde hutsetatik jendetza Euskadi-ra bidaltzeko.

Hauel abantaila onak eskeintzen dizkie (esate baterako, etxe-bizitzaren lehenengotasuna), bainan esan dezagun jende hau, Euskaldunak bezala oso esplotatuak eta behar hainbesteko klase-konkientziak jabetu gabe egonki, patroiarentzat esku-lanereko dagoen masa bat balizki ez dela. 1.800.000-tik 2 milioi-ko herrian, 300-dik 531.000 kanpotar zegoen. Bestalde, berriz, herrialde pobreetako Euskaldunak kanpora irten behar; batez ere Nafarrak: 150.000 Euskaldun zegoen Madrilen, eta hauetatik 100.000 nafarrak. Garrantzi handiko puntada hau eta Espainioko langileen sar-dera industrializatutako herrialdetan, hau guziaz jo daiteke kolonial-desegitearen aurre-hastapen bezela. Bistan dagoenez, Bizkaiako eta Gipuzkoako-ko patroli handien patrikak frankismoaren une oroko politika honetan inplikaturik dagoz. Hauek, izan ere, han Bilboan burgesia nagusia agertu zeneko gerra karlisten ondoren, zentralistak eta liberalak ziren.

Zenbait urte geroxeago, enpresa gizenen sozialaulekiek Madrili aldera joko dute. Espania-k konpetentziarik ez bait du eta bakarka bai dabil, bentajak baino ez ditu ikusten goiko burgesiak edozein berrikuntza frenatzean. Munduko mailan konpeti ezin dezaketen produktotik bizi da Espania-ko merkatu zabalak. Patroiak, inbestizio gogorretara behartu gabe, ondasun arras haundiak bereganatzen ditu. Herriko benetako interesak bost axola zaizkien "collabos" hauek, euskal-ekonomia heuren zentralkeriagatik arruinautako zuten hauek, herri-komunitadetik al gelditu dira, eta "compradores" deiturikoen joko berbera darabillkite, joko klasika-kan hau ere. Azken azterketa batean, beraz, eta sistema zentralista baten finkaturik daudelako, halako malthuslakeri baten pean babesten dira.

Ondorioa garbia da: Itxurak itxura, euskal langilearen egoera langile kolonizatu baten gutxi antzeko da, zeren ez bait da sinpleki esplotatua, esate baterako klase bur-ruka "kimikuki garbia" daramaken Castilla-ko langilea be-za, balizki eta delibramendu osoz goli-esplotaturik dago, lan berdinean Espania-ko langile batek baino gutxiago irabazten duelako. Beraz, herria goli-esplotatu egiten du erdi-ko gobernuak "compradores" hoiak bitartez, eta hauek goli-esplotazio konsentitu hortan oinarriturik, langileak esplotatzen dituzte. Goli-esplotazio honetaz ez dira aprobetxatzen euskal kapitalistek, inpostoz kargatutako esplotatzaile ximple batzu direlako, bainan bai Espania kanpotar harma-daren anperoen: hots, amerikar Imperialkeriaren sostegu pean dagoen gizarte fazistatza aprobetxatzen da goli-esplotazio horretaz. Halabaina, langile klaseak ez dira beti goli-esplotazio honetaz kontratatzen, eta hori dela-ta langile askoek pentsatzen zuten, oraindik berriki, Madrilo-ko eta Burgo-ko langileen eskabide eta ekintzekin bat egin behar zutela; jakina, jokabide honek zentralkeri negatibu batera bideratuko zituen. Ulert-arazi behar zitzaizkion alegia, Euskadi-ko kasuan, ekonomia-ko kasuan, ekonomia eta sozial arazoa nazional mailan planteatzen dela. Herriak okupatzailei zerga fiskalik ordainduko ez diotean, bere benetako problemak Madrilen ez bainan Bilbo eta Iruña-n plan-teatu eta konponduko direnean, ordu hortatik irauliko ditu libreak bere egitura ekonomikak.

Esan dezagun berriro: Euskaldunak euskaldun direlako goli-esplotatzen dituzte Espainiolek. Inoiz ofizialki deklara-tu ez duten arren, halare konbentziturik daude Euskaldun-ek beste nor batzu direla, nola etniaz hala kulturaz ere. Gerra karlisten, 1936-ko Errepublikaren eta 1947-ko greba-ren akordioa ahanztu dutela pentsatu behar ote da, gero? Hauek denak gogoan izan ezik, nola demontre esplikatu euskal hizkuntza suntsitzeko duten amorrazioa? Garbi dago hemen praktika kolonial bat dagoela jokoan: Frantsesek ehun urtez ahaletzen ziren Algeria-n arabe hizkuntza iz-kutazari nahiez; hau lortuko ez bazuten ere, lortu zuten ordea arabe literarioa gehiago erakutsiko ez zen hiz-kuntza hila bilakatzea; gauza berbera jaso da euskerare-kin Hego Nafarroan eta Bretania-n bretoelekin, bainan zorte desberdinez. Honela, bada, sinets arazi nahi zail mugaz bi alderditan dagoen etnia oso bateri bere hizkuntza hi-ftzeaz dagoen dialekto bat balizki ez dela. Hego Euskadi-n praktikuki debekaturik bezela dago bere usantza. Ez dute nahi ikastetokak munta ditzeten, euskerazko zenbait argita-leen zokoratu egin dituzte, eskolak eta Unibertsidadeak zapaltzailearen hizkuntza eta kultura erakusten dute; irra-tia, zinema, telebisioa, egunerokoak eta abar, espainioez esplikatzeko dituzte Espania-ko problemak Madrilo gober-nuaren propaganda eginez. Hori dela-ta, kanpotarrek har-tara beharturik, garrazki esan ohi da Bilboan: "Horia, euskal hizkuntza eta kulturak ez dute ezertarako balio". Eta prentsa ispirazioz eta pozetan esan ohi du Unamuno-

2) Nolanahitara ere, Espania eta Catalunya gutxi ezber-dinak izaki, ez guren estatistika komunik jarzen ibili beharrik izanen baldin eta dakartzkigun datu ofizialok nahi-ta nahasiak ez baitez. Duderik ez dago, alegia Espania-ko numeroak bakarka eman begenitza, askozaz ere bajuago geldituko lirakeela.

3) Nafarroan, espainia-ko gobernuak 108 % gastatzen du.

4) Zifra hauek 60-70 tarteko egoera bakarrik dakarte, bainan urteroko konstante baten adierazle dira.

ren zoritxarreko esatera hura : "Euskal kultura laxter hilgo da". Oraindik gehiago : eskoletan zigortu egin ohi dituzte euskeraz mintzatzen diran mutikoek. Herrixtoetan, bai, nekazariak mintza ditezke euskeraz. Baina kontuz urian hitz egitearekin. Hara : Burgos-ko akusatuetariko batek ba zuen bere altaren bisita hartzeko balmena, baina kartzelan euskeraz mintzo zirela oharatu orduko kendu egin zitoten, eta ez noski inor probokatu nahi zuelako, beste hizkuntzarik etzekialako balziki.

Euskera indarrez ikaztatu nahia egiazko kultural hilketa bat da. Europa-ko hizkuntzarik zaharrenetako bat, delako izan. Egia da, bai, kontinente guztiko ekonomia lurjanger-tzan finkatutako garaioa dena ; baina, gero, aroski egoitzen etorri ez bada gizaitearen eboluzioamarban, esanen dugu espainol nagusikiari ukatzen ziolako izan zela. XX-gn. gizaldiko hizkuntza bilaka dedin, — gaur egun erdizka ba dena —, bera mintzatzeaz aski litzake. Hebreoak Israel-en eta bretoiak Quimper-en, biok zalitasun berdinak aurkitu zituzten eta baita erabaki ere ; informatikaz edota atomoaren zatiketaz diarduten Israelidarrak guk Racine edo Cornelle Irakurtzen ditugun bezelatsu Irakurtzen dituzte haiek ere itsas Hilako manuskriptok ; eta Morvan-Lebesque-k dionez bretoiak egungo errealtaterako regularidade gehiagoz jositako hitzak omen dituzte frantsesaren ondoan, eta hau hizkuntza "nazionala" delarik. Indartzen utzi ez zitzaion gazte gordetako hizkuntza zahar baten sustraiak kontutan hartzekoak dira. Euskera Euskadi-ko aberri-min-tzaira izaltara helduko balitz, berekin litzuke, bere egitura propioak tarteko, antzinako aberastasan guztiek, pentsa-tzeko eta sentitzeko, modu berezi bat, eta orainari eta biharkoari oharotsu zabaldua egonen litzake. Baina Espai-nolek nahi dutena hauxe da : euskerarekin batera euskal-nortasuna hil. Bzikaltar batentzat euskalduna izatea, hain zuzen ere, euskera mintzatzea da ; ez noski berari balizki dagokion igaroa eskuratzeko duela bakoitza, euskeraz mintzo den alkargo bati, bakardadean dagoelarik ere, min-tzo zakiolako baino, batez ere. Burgos-ko "akusatuen" az-kenengo deklarazioak euskeraz eginda zegoen ; juzgarazi nahi izan eta ezin ezar ulertuz zegoen espainol tribunala onhartzen ez zutelarik, han herri oso-osoak aurkitzen zen presente salan. Istantera, gauza bitxia dator. Hitzek hitze-ko prozesu ofizialak ohar-arazten du akusatuek inork ezar ez ulertzeko proposamendua zeduzkatela eta "euskera zi-rudian" hizkuntza-edo zerabilkizela.

Zanen eufemismo zoragarria : jusezek ez zuten izpirik ere entenditzen, baina ba zekiten ongi asko non zegoen karkoa : Ikusten zuten Baskonia-ko nazioa epallekuraino sartu zela eta honen aurrean ez-jakinarena egiten hasi zi-ren euskera hizkuntza "probable" kotzat joaz eta zalantz-jarriaz galdetutakoek benetan hitz egiten zutenentz edota zentzurik gabeko hotsak esaten zituztenentz. Honatz Eus-kadi-ko kulturaren muna eta zapaltzaileen buruhausterik larriena : hizkuntza hil balezate, Euskalduna (bere hizkun-tza ez den eta inoliz izan ez den) espainola desautu eta mintzatuko lukean gizon abstratu bat litzake ; baina halare goiesplotazioak jarraituko balt luke, aski litzaloke kolonizazioaz jabetzea euskera salbatzeko. Aldez beste ere berdin litzake : kolonizatu balt bere hizkuntzan mintza-tzea, berez da ekin-tza iraultzailea.

Gaurko Euskaldun konsientzidunek oraindik aurreago doaz ematen zaien kultura nolakoan den zertzean eta zer-nolako nahiko luketean esatean. Diotenez, kultura gizonatik gizo-ko krea-tio bat da. Ondoren diote, ordea, ez dela posible izanen kultura unibertsala bat zapaltzea unibertsala batek dirauken bitartean. Gaur Euskadi-n dagoen kultura ofizia-l unibertsalista hutsa da, zeren Euskalduna gizon unibersal batean bilakatu nahi bait du, hots, nazional jatorrasun orat-tatik erantzia nahi luke, erabaz espainol baten antzeko litzakean herriar abstratu bat ; honetan bakarrik litzake diferente, hau da, bera ere gol-esplotatua dela eta berak hori ez dakiele. Sentidu honetan, beraz, ez legoke zapal-ketaz bestelako unibertsalitatek. Gizonak, ordea, gehien zapalduta daudelarik ere, ez dira gauza huts bilakatzen ; al-tzitik, inposatzen zaizkien kontradizioak ukatu-ekin-ean diardute.

Hau gizonen norberarengandiko galnekatze eta prolektu-bide izaltetik letorke, ez borondate-bidez lehenik. Honela, bada, Euskaldunek, lehen-lehenik, bakoitzari ezarria izan zaien gizon espainol hori ukatu beharko dute. Eta ez nolae-hiko ukazio abstratu, oso zehatzek baino, heuren nortasu-nari eta ingurumariari dagokionez borobildua. Sentidu honetan, euskal kultura, gaur, ukaziozko kultura behar luke izan lehenik ; honetarako espainol kultura birindu beharra dago, eta baita ere indar zentralisten heumenismo unibersal hori ; orobat, entseiatu behar du ahaigun aspergabe-ko begien aurrean dardukan euskal errealdide hori bere-generatzen — ikus paisajea, itologia, etimologia ezagueriak, euskerazko literatura —, bereganatu orain zapaltzaileak kanpoko turistak folklore inozo eta eguretu baten kutsaz eskaintzen dien errealdide hori.

Arrazoi honegatik dakarte beste hirugarren formula hau : hots, Euskal Herriko gizonatik gizonagana-ko zapaltutza honetan orotetako "praxian" bertatik dator euskal kultura. Praxis hau, ordea, ez da kolpetik desautzen den zerbait edota berez konsientziduna dena ; kultur ofizialaren razi-onalikeria zuzen-zuzenki zirikaturik, eguneroko langintzan marmitzen dator balziki, konkretua bir-aurkitzeko, ez zerbait generala litzakean gizon bat gizon euskalduna baino. Bai-nan lan honek praxis politikoa batean burutu beharko du, zeren gizon euskalduna ez bait da bere osotasunera hel-duko bere jabetasuna lortutako herrian ezik.

Honela, bada, halabeharrezko dialektikaren poderioz, kon-kistaren eta zentralizazioaren eta gol-esplotazioaren ondorioak direla arrazoi, eta Espania mila ahaigunez lotzen entseatu arren. Euskadi-n zutik gorde ahal izan da askatasunaren egarri bizia. Zertu dezagun orain zeintzuk diren gaurko egoera konkretu hontako esijentzi zehatzak, hots, zer bur-ruka-mota libratzen datorren gaur euskal herrian. Espainol zapaltutari buruz, hain zuzen ere, bi erantzun-mota dago, eta biok ditugu desegokiak. Hau nolabait haragitzeko, esan dezagun bata Euskadiko P.C.-na dela eta bestea, berri-z, P.N.B.-na.

P.C.-k Euskadi leku geografikutzat bakarrik daduka sin-pliki. Madritik jasotzen ditu ordenak, hau dela-ta zen-tralkerian jausten da — soziazki aurreiritzat eta politi-kuki konserbadoretzat dadukagu — ; euskal langileak klase burruka "kimikuki garbi" batera bultzatu nahi litzuke.

Ahantzi egiten da arazoa herri kolonizatu baten arazoa dela, goiesplotatutako batena alegia. P.C.-k ez du ikusten — nahiz eta Burgosko prozesukoan, eta katala-ko, ETA-ren alde komientziko zenbait deklarazio egia — zen-nen jomuga desegogizko eta, beraz, norakorik gabeko ekin-tzak proposatzen dituen. Euskaldunek, espainol langi-lerari burgesia frankista botatzen laguntzeagatik, esplota-zio huts eta garbiaren izenean bakarrik burrututako balute, heuren etxeko problemak abandonatuko litzukete. Eta hau norbere buruaren deseuskalduntzea izanen litzake eta, ka-pitalisten zentralizazioaren fruitu den gizon abstratu eta uni-bertsalaren izenean, gizarte sozialista baten eskabide har-sitara mugatzea. Jo dezagun gizon honek ba duela Madril-en bere poterea eta lanerako instrumentuak, baina orduan non eto legoke Euskaldunen garrantia eta segurtapena autonomia eskuratzeko ? Honetaz ez da deus seguririk ; Errepublikari ere belarritik tiratu behar izan zitzaion ; herri sozialistek, gaur eta hala nahirik, kolonielista bilakatu dira.

Euskaldunek bakarrik burrutatu beharko dute gol-esplota-zioaren eta deseuskalduntzearen kontra. Honek ez du esan nahi, ordea, halako paktu taktiku batzu egiten ez diren-ik zenbait mugimendu iraultzailekin, batez ere Frankoren dik-tadura zanpatu-orduan. Baina estrategia aldetik ezin onar-tu dezakete zuzenduritz komun bat : hemen burruka baka-rdadean eraman beharko da, zeren Espania-ren kontra balt doaz — ez, ordea, espainol herriaren kontra —, eta honen arrazola honetan datza : alegia herri kolonizatu batek ezin dezaiolake esplotazioari erremates eman, baldin, jauntasun osoz, kolonizatzaileraren kontra zuzenki jeltitzen ez bada.

Beste modu batera bainan P.N.B.-re ekinbaturik dabil, zeren askatasuna, besterik gabe, helburutzat jotzen balt du. Dio : egin dezagun lehenik euskal Errepublika bat ; gero ikusiko da zer-nolako konpoketak egin gure herrian. Eman dezagun, konparazio ezinezko batez, alegia burgesia kanke-rako euskal Estatu bat sortzen dela ; orduan zentzurik barta-tuko litzake, alegia espainol gol-esplotazioari erremates emango litzaiolake, hori bai, baina denbora gutxi barru amerikar kapitalismuaren pean eroriko litzake Estatu hori. Gizarte kapitalizeko egituretan dirauken bitartean, pen-tsatzeko da "compradores" hoiak gehien eskaintzen dien hoiengana arrimatuko direla : beraz, kanpoko kapitale sar-tuko litzake herrian, eta USA-ko gobernatuko luke bertako burgesiaren mediotz, eta kolonizantismu beste kolonizantismu berri batek jarraituko lioke eta, nolabaitko zuhurtasu-nez esateko, gol-esplotazioak jarraituko lioke. Gizarte sozia-lista batek bakarrik eduki ditzake, eta irriski handiz gal-nera (5), her-aman ekonomikuak beste herri kapitalista eta sozialistekin, eta hau berak bere ekonomia fermuki kontro-latzen duela-ko da.

Bi erantzun-mota hauek ezinak (hots, P.C.-na eta P.N.B.-na) garbi erakusten du askatasuna eta sozialismua, Euska-di-ko kasuan, medietz berbera baten bi arpegiak bezelatsu direla. Beraz, askatasunarako eta sozialismurako burruka bat bakarrik behar du izan. Hau honela delarik, langile klaseak gidoitu behar du iraultza. Ikusi denez bera bait da ugariera. Esku-laneko langileak, gol-esplotazioaren eta bere aberriaren kontzientzia duenak, berealaxe baltaritzen da

5) Zalitasun baten garrantzia ikusteko, hots hemen esan-plu bat : Cuba eta URSS artekoa.

bere dokazio sozialista. Egan eta dezakegu kontaraino heldu dena? Hau beste zera bat da: kontatzen geroa mintzatuko gara. Bestalde, kolonizatutako herritan jaso ohi da honako hau ere, alegia, erdi mallako klaseetan, garrantzi handiko zenbait taldeek baztertu egin ohi dutela kultural desnortasuntzeren arazoak, eta ez dira gehiagorik konturatzen zer nolako ondorio sozial dakartzkien ukazio honek. Hauak, printzipioz behintzat, langileriaren elkartekoak dira: Iraultzaile eta bere eginkizunaren konzientzia dadunak mugimendu batek, koloni batean diogu, ezin onartu dezake gide-ritzat metropoli batean balizki sentidurik ez duen "klasea klasearen kontra" delako printzipio hori; alzitzi, burgesio txikiaren eta intelektualen printzipioa onartu beharra dago, baina kondizio batekin halare: erdiko klasetik ateratuko Iraultzaileek maitatu ditezake langileri klasearen zuzendaritza pean. Egileak, dagoen lana, oraindik hasteko, piskak argituz doakien bi puntu hauetan dago: langileriak bere egoera kolonizatutako herri batena dela ikasi beharko du, eta beste klaseak, berriak, errexago nazionalista izaki, koprenitu behar duta sozialismua dela, nazio kolonizatu batentzat, jabetasunerako bide bakarra.

Ikusirik ehun eta berrogei eta hamar urtez zehar askatasunaren aldeko Partidu nola aldatzen etorri den, eta Ikusirik, ekintzaileak eldatzearekin batera, fueroak Estatu absolutista batean lekutzeko gara hartako asmo antzinak hura nola kanbiatua izan den orain gizarite libre eta sozialista bateruntzko esijentzi berriari, erabat geroari zabaldua, arrazoi hauen ondoren dakargun beste arrazoi bat, Iberiko penintsulari bereziki dagokion eta Euskaldunen burua aparteko berezitasuna ematen dion hori. Hain zuzen ere, zentralizazio baten, Alemanian eta Itali-
an eman zen bezela, XIX-g. gizaaldian bukatu zen; eta hori zela-ta diktadura faziata baten formakera hartu zuen sasi-batasun horrek, hau da, "separatistas" delakoari emandako erantzuna biolentzia itau eta zoroan zegoen.

Hiru herri haletatik bitan ez du faziismuak gehiago agin-duko: Franko, ordea, Espainia-ko Buru geldituko da. Behin batez honela mintzatu zitzaizkion Euskaldun bat: "Guk, frankismoaren zorte bildurgarrikoa dugu". Bildurgarrikoa, bai; zergatik esan, ordea, "zortea"? Begira: egoera nahastuagoa izanen litzake, baldin Espaniako errejimena burges-demokraten eskutan balego; zeren agintaritzak denborari denbora ematen utziko bait lloke eta, promesa pal-
tsok beti gerorako utziaz, "berrikuntzak" kalendarloetan bakarrik biziko lirateke. Hau dela-ta, erreformista talde hazi bat sortuko litzake zihur Euskaldunen artean, gobernu zapal-
tzalearekin alkatuko litzake eta estatutu federalista eta erregulatutako batekin konformatuko litzake. 1937 ezkerro, erreformisten amets zozoak salatzen etorri da frankismoa-
ren basakeri itaua.

Edozein eskabide agertu orduko, erantzuna bakarra izan-
zen zen, eta gaur: odolozko zapalketa. Zergatik harritu, jakinik errejimena hortarako dagoena? Baina esan dezan-
gun errejimena hau dela Espainia kolonizatzailearen egia. Modu batekoa ala bestekoa izan Espainia-ko gobernuaren formakera, ba dakigu Espainia zentralizatuak errotik desa-
probatzen duela euskal "separatismoa" eta hartara ezkerro, azken finean, presto legokeala Euskadi-ko edozein Iraultza odolatan itoarazteko. Ideialismo zentralistaren makina pean fabrikatuak izan diren neurriko gizon abstratu batzu belzik ez dira espainolek eta beste dute, jaleo-sortzaile ala batzu aparte, penintsulako beste bizilagun guztiek heuren antze-
ko direla. Fede onez ote diote hau? Ez noski, zeren ba dakigu Euskadi ba dela; halare, gorde egin nahi dute: hots, Euskaldunatasunaren baiezteak amorrotu-arazi egiten ditu Euskaldun bezela gorrotatzeraino lristen dira, hau da, gizon konkretu bezela gorrotatu.

Sekonagora joaz: agintaritzako gizonak ondo dakite erre-
gimen kolonial hori Euskadi-n itzaliko balitz, berehala ekarriko lukeala honek miseriaren hadadura Castilla eta Andalu-
zia-ko lurraldetan zehar. Beraz, Errepublika bera ere, azken batean, frankismoa partitu zen egoera berdi-
nara helduko litzake. Frankoren gobernuak Euskaldunel dakarkien "zortea" honetan dago, alegia kolontalkeraren benetako arpegia ikus-arazten diela, eta honek ez bide du ez-
er eztabaidatzeko lekuri ematen; honek zapaldu edota hil egiten du.

Biolentzia zapalgarri hori ezin ebitatu ditekion ezkerro, kolonizatuak dadukaten irtenbide bakarra biolentziari bio-
lentziarekin erantzutea izanen da. Erreformisten tentaldia zokoratuta dagoelarik, euskal herria radikalunagotzen da-
torke; ba daki, gaur-gaurkoak, ez dela posible askatasuna gerra harmaturik gabe.

Burgos-ko epaitza, puntu hontan, aski garbia da; ondo zekiten "akusatuek" zer lirisua zetorkien espainolei arpe-
gia emateagatik: espetxeratzeak, torturak, hiltzerainoko epaiak. Hau dena zekitelarik bururatu zuten, ez noski za-
paltzaileak segitun uxatuko zituzten esperantzetan, txileko harmada bat osatzen lagundu-asotan balizki. P.N.B. hiltze-
ar ba dago, honegatik da: tropa faziisten kontrako Euskaldu-

nen Irteera bakarra herri osoa harmetan altxatzea zela, uste zutela. Askatasuna ala heriotza; hitz hauek atzo Cuba-n eta Algeria-n entzuten genituen, gaur Euskadi-n berri-
tzen dira. Hona hemen gaurko egoeraren esijentzi osoa: gerra harmatua Euskadi libre eta sozialista bila-
katzeko. Hau lortu edo bestela burua makurtu, — ezinez-
koa dena. Horra hor.

1947-tik 1959 bitartean, esijentzi hau erabat biluzik ze-
goen: Itxuraz behintzat ez dirudi hutsune hori bete-
ko duen ezer dagoenik; euskal populoa lantzean da, batez
ere gartzek, eta 1953 eskero berriak, dena hasten da. EKIN. urte inguru hauetan intelektualen arte-
tik sortutako talde bat dugu; anartean, bere xolitasun hartan, apen-
as zuen euskal problemaren egiazko konzientziarik; halare, iku-
sten da ekintzamalde berri eta radikal bateri ekin behar
zaila.

Handik bereala, artean Indartsu baina konkorturik da-
goen P.N.B. barruan sartu ala ez sartu ibiliko dira; den-
bora gutxi barru, jokabide estremistak markatzen ditutze-
lako, taldeko bat kanpora botako dute "komunismoaren"
aitzakian. Talde osoak berarekin bat eginez gero, denek
utziko dute Partidu Nazionalista, zeren ordu-
rako konben-
tziaturik bait zeuden esperientziak Partidu zaharrak zera-
man burruka hura, 36-an jipolutuak hura, jausirik zegoela, ger-
raz gero eta demokratik burgesen saldukeriaz gero, hitz
hutsen jokora. Talde hori, 1959-an, partidu berri baten
ardatz bilakatzen da, hots, ETA-na.

Hasieran ETA-k, bere postura teorikua hartu aurretik,
herria bi tendentzitan zatiturik arkitzen du: alde batetik
abertzale-joera eta bestetik langile-iraultza; 1960 ezkerro
eta eguneroko praktikak erakutsita, bi burruka-mota hofek
algarrik joan behar lutekeala konturatzen da, eta algarrik
argi eginez blok batera zuzenduzak izan behar liratekeala heu-
ren organizazioen bitartez. Hauze zen, bada, orduko egoe-
raren exijentziak astiro baina ziurki eta praktikuki ira-
kurtzeko modua. Jomuga zuzenetik hartu zituen gauzak,
eta honen, proba bezela gogoratu besterik ez dago nolako
krisisaldi beltzak pasatu zituen 1966-an: eskuindar "hu-
manistazaleek" utzi egingo dute; ezkeriar "unibertsalis-
tazaleek", kolonizismoaren kontrako burruka baztertuaz ge-
ro, espainol langileengana pasatuko dira klase burruka
"kimikuki garbia" pratikatu-asmoz. Hasierako zera hauek,
beraz, mila idatzi loturik baina obekiago definitzen zu-
ten ETA-ren linea. Garbiketa hauek eginda gero, behin 68
ezkerro, ETA-k, teoriukiki definitu nahi-
ko du: printzipioak emanik daduzka, zeren talde burruka burrukan zerturik bait
dago zer arrastotik jo eskuindarren kontra eta ezkeriar
zentralista batzuen kontra; honela, bada, egoera beraren
esijentzi objektibuetatik apurka-apurka jaultkitzen datorrena
jaso balizik ez dute egiten. ETA-k lau frentean plangintza
egiten du bere burrukarako: langile frentea, kultural
frentea, politiku frentea eta militar frentea.

Lauk batera martxatuko dira eta zuzendaritza komun ba-
ten pean, baina bakoltzak bere berezitasuna gordeko du. Langile
frenteari gagozkiola, honen burruka, 1969-an, aldir
mesfidantzen dauden esku-laneko langileengana inguratzen
entsaletzea izanen da, eta ahaleginduko da langile klase
barruan halako talde aurrerazale bat sortzen. Frentea kul-
turalari gagozkiola, ETA, "exkasena den mailan" burruka-
tzen da, zapaltzaile den gobernuaren unibertsalismo des-
gizontzailearen kontra hain zuzen ere: une hortatik, "ikas-
toleak" sortze-
ari ekiten dio; hauek euskeraz bakarrik era-
kusten den lehen-mailako umetxentzako eskolak dira; 1968-1969-an, 15.000 ume zegoen.

Helduentzako era alfabetizazioaren kanpafia bota zuen;
Euskal Unibertsidade bat sortzeko aktibuki mugituko zen
ikasleen komite bat muntatu zen (manifestazio, oporketa
eta okupazioen bitartez mugituko zena); barriatu zituen
herrian zehar euskal artistak (idazleak, abeslariak, pinto-
reak eta eskultoreak) eta arrezkerro herri-herri ibiliko dira
espozizioak eginez eta agerraldiak emanaz (kanta herri-
koiak, antzerkiak kaleetan, gurenean zuzenezko testatze
arras ezaguna den tipokoa); 66 ezkerro, gizarite eskolak
muntatuko ditu eta hauen bitartez langileei marxismulen-
ismoa erakutsiko zale.

Frente politikuari gagozkiola: hau militar frenteari-
n herteiki lotua bait dago, ETA-k, maila honetan, herri osoa
politizatzen du zanzazioaren eskandala plazaratzen duela-
ko. Honela esplikatzeko da guda harmatu baten gaurko esan-
nahia; honen helburua ez da zapaltzailea bota ahal izatea,
ez. Euskaldunek mugituaraztea baino gorpuzten etorri dedin
ixileko harmada askatzale bat (6).

6) Hain zuzen ere, 1970-ko abuztua geroztik, tendentzi
batek ETA-ren desmilitarizatzeko partziala eskatzen du eus-
kal herriko langileen ekintza politikuari lekua uztearen truke;
tedentzi honetako ekintzaileek diotenez, erabateko mi-
litarizazioak, esijitzen duen ikiltasunaren neurriagatik, Or-
ganizazioa langile masetatik separatu lurriskuan jarriko luke
eta horrela ezin abiatuko izanen luke bere helbururak.

Oraingo taktika nolakoan den espial baten irajinak esplikatu luke; ekintza, zanzapioa, ekintza, hirukote honen une ezberdinek osatuko luteke espialaren barne-egitura. Hots, ekintza bekotzak, zanzapio batiago bati darrallatari, agerian jaritzen du fazismo zentralistaren aspegia eta honek, begiak herriurtez ongi zabalduki, ahdian aldizke garrantzi handiagoko ekintzak egiteko giroa prestatzen du. Eandakoaren esanpideak onena Burgos-ko prozesuakoen, probisionaliki bederen, eman zen, ikusirik nolako lotura joate zatorren gertaeren kate dietektikua. ETA-ren prozesuak besteak beste basteirino inposatu du bere jokoa eta irabazten atera. Hor dago bere taktikak balio duenaren proba bat. Hasieran, beraz, ez zen horrelakorik; 36-ko hileketa eta 37-ko zanzapioak gero, frankismuaren peke estuak azpian zedukien Euskal Herria eta bertan bera birrintzen zuten.

Ikusi denez, zapalkuntza zigortzaile honen kontra jeltzen da P.N.B.-ren ekintza; horra hor 47-ko gropa. Egiako sekontusunik gabeko ekintza honek lehenbiziko zanzapio-issa sufritu zuen eta ondorio bezala P.N.B.-ren erretira ekarri zuen. Hain zuzen ere, jusekera hontatik bertatik saltatzen da balaunsaldi berria, eta gerra hartutua beharrezko dela koprenitzen du. ETA 1961-ean egindako, militar tankerako lehen ekintza baten bitartez hasten da existitzen; zenbait bonba arrunt lehortzen da han eta hemen, trens saltarazteko intentio bat. Esperientziaren peltaz, azken ekintza hau ez zen ontsa burutu, baina atzetik zanzapio zakar baten soka ekarri zuen: ezun ejo hogel eta hamar arreastu.

Honela, bada, deabruzko ziklo hori martxan zijuan aurera: ekintza, zanzapioa, ekintza. Zenbait urtez, beraz, "indar ordenatzaleek" ez zuten pakerik gozarten; ETA atzeman ezinike indar bat zakie, bonbazko zaparrada nuna-hi lekutzen da. 1968-ko udaberriz, Polizi Buru Nagusitzak ondorengo komunikatu hau zabalduko du Bilbo-ko egunkarietan: "ETA-ren kontrako gerra bera deklaratu dugun". Gizonaren ihiza nunahtik; halare, zenbait egun geroxeago, bonba bat lehortuko da kamioan, "Espania-ko bueltan" zabilzan txirindulariei pasadizua galarazteko, zeren, zioten ("pase ditezela beste nunahtetik, gurean baina dadiukate ezer egitekorik"). Ekaiean, guardia zibil bat hilda aurkituko da kamio basterrean.

Zenbait ordu geroxeago, bideko kontrol batean zeuden beste guardia zibil batzu, "sospetxoso"-edo iruditu zitzaile-lako, motiburik gabe, bere gain kargatuko zuten. eta hiltzeraino. Xabier Etxebarrieta zen, ETA-ko zuzendarietako bat. Gero, zapalkuntza hau ikileko organizazioetatik herri-raino hedatuko da: honela, administrazioak debekatu egiten du inongo lekutan Etxebarrieta-ren alde mezak ataratzeko eta, jakina, honek herri txikiakto apalzen kolera piztuzten eta nekazarien haserre. Behin hontaraino ezkerro, horrenbeste gogortzen zijuan zapalketa honek herria barur-barrutik txipsetzeko moduko erantzun bat eskatzen zuen. Eta hain: handik hiru hilabetera, Manzanas polizia, Euskaldunen artean hain nardutua eta hain ezaguna, Euskadi-n hogel eta hamar urtez torturazten zeterora, bere etxeko ate-surrean gorputz utziko dute. Ikusla zegoanez, ekintza honek zanzapio kateatu eta basakoi bat zekarren: oraingo honetan batez ere, gobernu-zapaltzailea aurrez oposatu da euskal herri osoaren kontra. Gobernuak ezin kosen-ti dezake modu horretan garbitzea bere ordezko gizonak: honela, bada, errudunen bila hasiko da, prozesu bat muntatu ahal izaliteko eta askoen heriotzarako epai eska-tu ahal izaliteko, zeren bortxatua aurkitzen bait da: "bik-tima" hori berdegua zelako, bera ere, herrian gehienek ez zuten desaprobatu delako garbiketa hori, kastigu bat balzik ez zelako. Agintaritzaren itzerarik gabeko kontradi-zioen erortzen da: bera, eta honetan gotorli irauten du, bildurdu egin behar da jendea zigorraren bidez.

Baina prozesuari emandako zabalakundeak denon bistan jarriko du hori guzti jultiziarri buruzko paradoia bat dela; presoan artean begira aukeratu du nortzuk izan diran errudun edota, ETA-ri lepoa mozteko, ustaz zuzendari zirenak hartuko ditu; honelako kondizioetan, inostruzioa ezin izan zitekean gezur galanta bat basterik; ikusla denez, etzegeon izko-ren inungo proberik, baina halare heriotzarako kondena emanen zioten. Tribunalak, berriz, mi-litarrak zen; baina, lehen, hango akusatuetatik asko kon-denatuak izan ziren gauza berdin edo antzekoetatik tribun-ali zibilaren aldetik. Juezak legediaz ezer ez zekiten ofizial batzu ziren; soldaduak akontsejatzeko zenbait ezagutza ju-ridikoi zauduzkan tipo bat saibu; abokatuak, presidentek notzahi kartzeletzerekin desafiatzen zituelarik, ezin zeka-kezen ezer editzera eman. "Akusatuak", bata basteri lotu-rik, leahtasuna eta mezpizioa zerlotela, burrukan sendo irauten zuten, ez noaki heuren zapaltzaileak botatuko aku-samenduen kontra defenditu nahi zutelako, ez; periolistan surrean nolako torturak sufritu zituzten editzera eman zu-

ten. Gauza hauen surrean, ikusirik presidentek ezin jelt-duarazi zituela, "No interesa" erantzunez ebakitzen zuen dena.

Pranteakoez garbi ikusi zuten militar haiek ez zirele epaitzeko aliatu, hiltzeko baino, konturatzen bait ziren, galnara, hain zerimonia zenen absurdoak zen eta zenen gaizki ezagutzen zuten. "Akusatuak", azkenik, abokatuak defendita debekatuak gero, Espantako biolentzi zapaltzailearen aurrean blizuzki jarriko ziren. Irabazi zuten burruka.

Heuren kurala miregarriak eta juezen astakeria obtu-soak zirela bide, epaitza hauzi nazionala bilakatu zen Eus-kaldun guztientzat. Bilbao-n, lantegi handituen langileek greban alkatu-orduan, ETA-k koprenituko du be duela sar-tera langile klaseko maila aunitzatan. Areago oraindik munduan zehar sekulakoa izan bait zen jendearen protesta, lehenengo aldir plantestuko zen, internazional mailan, eus-kal arazoa: Euskadi, nazio eskatasunaren alde burrukatzen ari datorren martiri bat bezela ezagutu-arazi da baster guztian.

Honetaz azkenengo ekintza, zapalkuntza bertetik jaloa: oroen kolerek atzera egin-erazi dio espantol gobernuari, heriotzarako penak komutatzeraino. ETA, bere taktiken ustegabeiko baina beharrezko garaipen hau ikusirik, sendotu da berriz ere herrian, eta sendotu langile klasearen hego erosle bezala. Ez da dudatan herria dantatu duena, fama nahiko sonatua hartu duena, gutxi gora behera P.N.B.-k orain dela hogel eta bost urte izandakoaren daskoa.

Ekintzaileek ba zekiten ongi burruka luze joan zela, zeren, zioten, beharrazko "izango zirela hogel edo hogel eta hamar urte herri-harmada bat gorputz orduko"; ho-nek ez dio axolarik, zeren 70-ko abanduan eta 71-ko hil-bel-tzen emandako danbatekoa hor gelditzen bait da.

Gu ere hor gaude: guri Frantsesoi, — nahi ez dugula-rik ere —, gu beti pisakabat behintzat Jakonbindarren seme bait gara, partidu iraultzaile batek zuzenduriko herri heroi-ku honek beste sozialismu-mota bat erakusten digu, de-zen-tralizagilea eta konkretua. Hauxe da, bada, Euskaldunen unibertualismu berezia, ETA-k, hain zuzen ere zapaltzaileen zentralkeri abstratoari oposatzen diona. Denentzat balio-ko ote du sozialismu honek?

Herri kolonizatuentzat bakarrik litzakeen momentuzko era-beki bat ote dugu hau? Beste modu batera esanda: az-ken mailako helburua ikultzen ote den galdetzen da hemen, edota goragoko igokaren bide bat balzik ez ote den, hots, ez ote den alegia fane uste bat, esplotazko unibertuala bu-kuatuz gero eta denon berezitasunak oro gaintituz gero, gizon guztiek eskubide berdinez egiako unibertualismuz garaltuko duten azken momentuko abiadan. Hau kolonoen problema bat da. Askatasunaren alde burrukatzen duten kolonizatuak, zaudete lasai, ez dira honetaz arduratuko. Dena dela, euskal ekintzaileen baitan honako hau behin-tzat garbi dago: hau da, herrien autodeterminaziorako es-ku-bideak, radikalitasunik sendoenen baiezen direnak, gau-ro muge ikusmiratzet bat inplikatzun dutela edonun, zeren hоек herri interesen kontra ezarritako burgesi hedatuaren kondarrak bait dira izan, eta haren zuzenketa iraultza kul-turalaren kargu dago, bere luraren eta hizkuntzaren eta ohitura berriuen gainean finkatuz kreatzen joan dedin gizon sozialista bat.

Puntu honetatik partituz bakarrik bilakatuko den zona gizonaren seme, bere produktoren produktua izan ziteke pis-kanaka askatzen doaken neurrian alegia. Pentsakera hauek marxista delituko ditugu? Huntaz ba da ETA-koen artean zenbait zalantza, zeren batzuek "neo-marxista" izendatzen bait dira eta bestetuek, berriz, — dirudienez maiorla da — "marxista-leninista". Hau burrukanen eguneroko es-perientziak erabakiko du.

Egun batez honela esaten zidan Guevara-k: "Gu mar-xistak? Nik deus ez dakit". Eta gero irribarrez, zion: "Ez dugu guk errurik errealdadea bera marxista bada". Hauxe erakusten digu ETA-k: gizon guztiek, baita zen-tralistek ere, bekotzaren berezitasunak bir-afirmatu behar ditugula unibertualismu abstratuaren kontra.

Euskaldunen, Bretolen, eta Oxitanoen boza entzutes eta hauen ondan burrukatzea heuren nortasuna konkretua afir-matu dezaten, guretzat honek hauxe dakar zuzen zuzenetik, alegia gu, Frantsesok, burruka egin behar dugula Fran-tziak bere benetako askatasuna dezan, bera bait da zen-tralisnuaren lehenengo bildota opaldua. Zeren ba da eus-kal herri bat eta bretoi herri bat, baina jakohindarkeriak eta industrializazioak narritu egin dute gure herria; ba da, gaur egun, frantsez masa-mordo bat baino zerbait gehiago.